

ÄLGJAKTEN KAN HOTAS I VARGOMRÅDEN

FOTO: (USA): ROLF PETERSON

Medför vargens återkomst att älgstammen minskar så att älgjakten blir kraftigt reducerad, eller kanske omöjlig i vissa områden? Det är en viktig fråga med anledning av att vargen nu åter uppträder i våra marker och konkurrerar med de tvåbenta jägarna om skogens högvilt. Efter flera års studier av märkta vargar i fält kan vi här ge några intressanta svar.

AV HÅKAN SAND, OLOF LIBERG, PER AHLQVIST & PETTER WABAKKEN

Under de fem senaste vintrarna har vi kartlagt vargarnas uttag av älg i några olika revir. Eftersom vissa vargrevir studerats under flera vintrar har det totalt blivit tolv studievintrar i sju olika vargrevir.

Arbetet har genomförts både med hjälp av traditionella sändare (VHF) och med den nya typen av sändare (GPS) och alltid som en kombination av intensiv pejling/positionering och spårningar på snö av vargarna.

Syftet har varit att kartlägga alla slagna älgar under dessa intensivperioder. Något vi bedömer att vi har lyckas med, i synnerhet i de revir där vi har haft möjlighet att nyttja GPS-sändare som positionerade varje timme under hela studieperioden.

Totalt fann vi 195–230 älgar (i den högre siffran har även osäkra fall räknats med) som hade slagits av varg under studieperioderna. Flockstorleken varierade från två till åtta vargar.

Predationstakten, mätt som det genomsnittliga intervallet i dagar mellan slagna älgar, varierade mellan 2,7 och 8,4 dagar per slagen älg med ett medelintervall på 4,8 dagar (säkra och sannolikt vargslagna älgar) respektive 5,8 dagar (endast säkra vargslagna) per slagen älg.

Om vi endast räknar med de vargrevir där vi har haft möjligheten att använda GPS-sändare ligger medelintervallet på cirka fyra dagar per slagen älg.

Preliminära resultat från samma typ av studier under sommarperioden tyder på att predationstakten kan vara betydligt högre under denna period. Sannolikt på grund av att kalvarna då är mindre och därmed erbjuder en mindre mängd kött per slagen älg än under vintern.

Hur påverkas älgpopulationen?

Frågan vilken inverkan vargen kommer att ha på älgstammen är omöjlig att ge ett allmängiltigt svar på. Anledningen är att svaret beror på en mängd faktorer som varierar både i tid och rum, till exempel älsstammens täthet och produktivitet. Vi ska här försöka reda ut vad som påverkar och hur mycket vargen inverkar på den regionala och den lokala älgstammen.

En vanligt uppfattning är att vargarnas uttag av älg på regional nivå är mycket marginell jämfört med jaktens betydelse. Detta är också riktigt när man ser över så stora områden som hela län.

I exempelvis Värmland och Dalarna fanns det 34 respektive 19 vargar under 2001. Detta år utgjorde vargarnas uttag endast 3,5–4 procent av den kända dödligheten (jakt, trafik samt vargpredation) hos älg. Det jaktliga uttaget stod däremot för hela 93,2 respektive 94,6 procent av dödligheten hos älg.

Trafiken skördade ytterligare 2,7 respektive 1,9 procent av älgstammen. Björnens uttag i älgstammen har inte tagits med i beräkningen.

På denna regionala nivå tycks således vargens inverkan vara relativt marginell. För enskilda jaktlag som har varg på sina marker är därför länsvisa beräkningar knappast relevant när man diskuterar vargens inverkan på älgstammen.

En mera relevant nivå att beräkna vargens inverkan på det möjliga jaktuttaget är i stället den lokala älgstammen inom ett vargrevir. Vi ska här göra en generell beräkning för ett typiskt vargrevir.

En mycket viktig faktor i denna beräkning är givetvis hur mycket älg som finns i den lokala älgstammen. I Sverige finner man vanligtvis en älgtäthet som ligger mellan 5 och 15 älgar per 1 000 hektar. Vi har använt detta intervall för denna beräkning.

En annan viktig faktor är hur stort område som vargarna fördelar sin predation över, det vill säga vargrevirets storlek.

Här visar resultat från flera års forskning att reviren vanligtvis omfattar en yta av cirka 1 000 kvadratkilometer men med variationer mellan 500 och 1 500 kvadratkilometer.

Detta är av stor betydelse för beräkningen eftersom predationstrycket per ytenhet blir tre gånger så högt i ett 500 kvadratkilometer stort vargrevir som i ett 1 500 kvadratkilometer stort vargrevir vid samma flockstorlek. I nedanstående beräkningsexempel har vi valt att använda 800 kvadratkilometer.

En tredje viktig faktor är hur stor produktionsförmågan är i den lokala älgpopulationen, det vill säga hur många kalvar som föds varje år. Detta är i sin tur beroende av könskvoten och åldersfördelningen bland de vuxna älgarna samt av markens foderproduktionsförmåga.

Produktionsförmågan i älgstammen varierar vanligen mellan 30 och 50 procent under svenska förhållanden, mätt som tillskottet under sommaren jämfört med älgstammen under den föregående vintern. Vi har valt en produktionsförmåga på 40 procent i vårt exempel nedan.

Antal vargdödade älgar				
Revir	År för studien	Antal vargar i reviret	Antal slagna älgar under studieperioden	Antal dagar/vargdödad älg (min - max)
Leksand	1999	8	22 - 24	3,8 - 4,2
Leksand	2000	3	15	5,1
Grangärde	2000	2	13 - 16	7,4 - 9,3
Grangärde	2001	4	21 - 24	4,2 - 4,8
Nyskoga	2000	4	9	8,4
Nyskoga	2001	7	11	6,0
Bograngen	2003	2	16 - 17	3,9 - 4,2
Tyngsjö	2003	6	20 - 24	4,1 - 5,0
Hasselfors*	2003	5	7 - 16	4,2 - 10,5
Gråfjell	2001	2	15 - 16	3,9 - 4,2
Gråfjell	2002	2	26 - 34	3,9 - 5,1
Gråfjell	2003	6	20 - 24	2,7 - 3,3
Totalt/Medel			195 - 230	4,8 - 5,8

Tabell: ELIN BRANDER * En stor del av dieten utgjordes av rådjur under studieperioden. Källa: Håkan Sand, Olof Liberg, Per Ahlqvist och Petter Wabakken

Antal vargdödade älgar under vintern för respektive vargrevir och år. Antalet vargslagna älgar anges som ett intervall där den lägre siffran motsvarar endast de älgar som med säkerhet är vargdödade och i den högre siffran ingår även älgar som sannolikt men ej med säkerhet är vargdödade.

ÄLGJAKTEN KAN HOTAS I VARGOMRÅDEN

➔ Vi har satt vargens årliga predationsuttag till 90 älgar per år och flock vilket motsvarar en vargdödad älg var fjärde dag. Vi har även räknat med ett visst predationstryck från björn på totalt 35 älgar per år vid en täthet av tio björnar per 1 000 kvadratkilometer, vilket är identiskt med resultat från det Skandinaviska björnforskningsprojektet.

Detta exempel kan sägas motsvara de områden i nordöstra Dalarna och västra delarna av Gävleborgs län som under de senaste åren har hyst en fasta etableringar av varg samt medelhöga tätheter av björn.

Drastiskt minskat jaktuttag

Resultaten visar att det möjliga långsiktiga jaktuttaget för mänskliga jägare inom etablerade vargrevir minskar drastiskt med minskande älgtäthet. Vid älgtätheter på 10–15 älgar per 1 000 hektar kan älgstammen fortfarande beskattas med cirka två respektive fyra älgar per 1 000 hektar utan att reduceras.

Vid tätheter ner mot fem till sex älgar per 1 000 hektar minskar dock det möjliga jaktuttaget till maximalt cirka 0,5–1,0 älg per 1 000 hektar.

Vid ännu lägre älgtätheter, mindre än fem per 1 000 hektar, finns inget utrymme för jakt alls (såvida man inte vill reducera älgstammens täthet ytterligare). Det vill säga, då tar varg och björn hela den årliga produktionen i älgstammen.

Ett viktigt resultat från dessa beräkningar är att älgtätheten i den lokala älgstammen (vargreviret) till stor del avgör hur mycket älgstammen kan beskattas. Detta är ju verkligheten även i områden utan predatorer, men i områden med predatorer som varg och björn blir effekten av varierande älgtäthet ännu mera påtaglig.

Det är även viktigt att beakta att förhållandena varierar mellan olika områden med avseende på produktionsförmågan i älgstammen, storleken på vargreviret, och omfattningen av annan dödlighet i älgstammen såsom uttag från björn, trafik, sjukdomar, etcetra.

Risk för fortsatt motstånd

Slutsatsen blir därför att förekomst av varg kan ha en stor inverkan på möjligheten till en långsiktig jaktlig beskattning på den lokala älgstammen under vissa förutsättningar, varav den viktigaste är älgstammens täthet.

Vid älgtätheter på cirka tio djur per 1 000 hektar eller högre kommer etablering av varg att ha en måttlig påverkan och här kan jakten i det närmaste bedrivas i samma omfattning som tidigare.

Idag är dock skador av älg ett stort problem för det areella skogsbruket och för att minska detta vill man i många områden sänka tätheten av älg till betydligt lägre nivåer än vad man har idag. Problem med att kunna bedriva

Möjligt jaktuttag

Möjlig produktion och jaktuttag i den lokala älgstammen inom ett typiskt vargrevir vid olika tätheter av älg och i relation till uttag av varg, björn och en viss övrig dödlighet (3%) såsom trafikolyckor, sjukdomar etc. Revirets storlek är satt till 80 000 ha, vargarnas uttag till 90 älgar/år (oavsett älgtäthet) och produktiviteten i älgstammen är 40%.

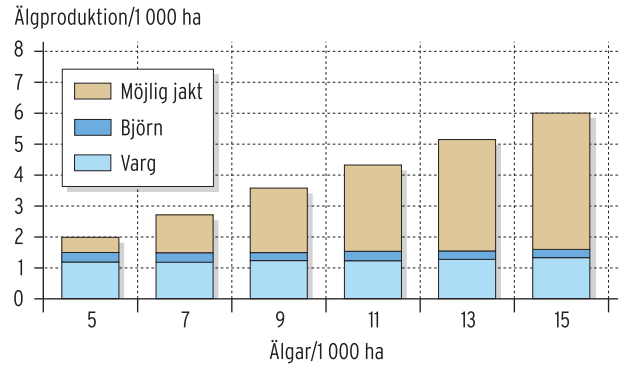

Diagram: ELIN BRANDER

Källa: Håkan Sand, Olof Liberg, Per Ahlqvist och Petter Wabakken

Dödlighet i älgstammen

Fördelningen mellan olika dödlighetsfaktorer som jakt, trafik och varg för älgstammen i Dalarna och Värmlands län under 2001.

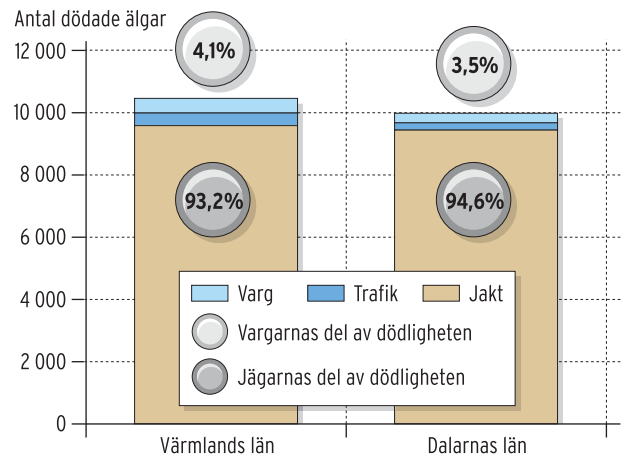

Diagram: ELIN BRANDER

Källa: Håkan Sand, Olof Liberg, Per Ahlqvist och Petter Wabakken

en jakt i traditionell omfattning (mer än en älg per 1 000 hektar) uppstår där detta geografiskt sammanfaller med fasta etableringar av varg (vargrevir).

Ett minskande jaktuttag till följd av sänkta älgtätheter i kombination med etablering av varg, som ytterligare minskar det möjliga jaktuttaget, leder troligen till ett fortsatt starkt motstånd mot varg. □

Fotnot: I Svensk Jakt nr 8/04 kan du i artikeln "Vilka älgar väljer vargen" läsa den första delen av forskarnas rapport. Artikelförfattarna arbetar med det skandinaviska vargforskningsprojektet på Grimsö i Bergslagen.